

Szczecinek-Chojnice
"Odra"

+ Głamerski Leon
ps. "Jotan"

M: 1518/2420 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI —

Hamerski Leon
T: M: 1518/2420 Pom.
Chojnice "Odra"

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora

II. Materiały uzupełniające relację k. 2 s. 1-2

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne... —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 9

VI. Fotografie brak

11. Materiały uzupełniające relacje
Jana Hämmerkego:

1. art. „Odra”, Komorowski Krzysztof,
Konspiracja pomorska 1939-1945,
Leksykon, Gdańsk 1993, s. 124, kserokop. k. 2 s. 1-2

„ODRA”

inne nazwy Bataliony Odry, Polska Armia Podziemna „Odra”, Polska Organizacja Wojskowa „Odra”, konspiracyjna organizacja wojskowa polskich jeńców i robotników przymusowych organizowana od listopada 1939 na całym Pomorzu z inicjatywy płk. dypl. Witolda Dzierżykraj-Morawskiego. Podstawą założeń organizacyjnych była koncepcja Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego przejęta w 1940 przez komendę Główną ZWZ-AK tworzenia sieci ruchu oporu w oflagach („Kurnikach”), stalagach („Gołębnikach”) i skupiskach polskich robotników przymusowych („Mrowiskach”). Na czele „Odry” sztab z W. Dzierżykrajem-Morawskim ps. „Wallenrod” — początkowo w oflagu IIc Woldenberg (Dobiegniewo), później w oflagu IId Gross Born (Borne

1
Sulinowo). Podlegające mu pododdziały liniowe i pomocnicze (zorganizowane w systemie trójkowym) dysponowały dużą autonomią. Batalion kadrowy kpt. Henryka Kosińskiego (szefa sztabu „Odry”) skupiał blisko 200 jeńców oflagu IId Gross Born i stalagu IId Hamerstein. Z jeńców zatrudnionych poza tymi obozami w rejonie Biskupic, Białego Boru, Jezernik ppor. Jan Nowak ps. „Skrzydło” zorganizował drugi batalion liniowy liczący ok. 365 ludzi (od końca 1940 pod komendą Leona Hamerskiego ps. „Ziarno”, „Jotan”). Batalion Feliksa Itrycha zorganizowano z podporządkowanej „Odrze” w 1942 grupy robotników przymusowych z Pomorza Gdańskiego (ok. 200 osób) zatrudnionych w rejonie Dąbrowy, Piły, Szczecinka, Turowa i Wilczych Lasek. Przypuszczalnie część tego batalionu była związana również z Polską Armią Podziemną (PAP), a po jej rozbiciu w 1943 przystąpiła do AK, zamierzając podporządkować jej całą „Odrę”. Inicjatywa podporządkowania „Odry” AK wyszła z Komendy Okręgu Pomorskiego i podokręgu bydgoskiego; akcji nadano kryptonim „Istebna-Tuja 103” (T-103); przystąpiono nawet do tworzenia na jej bazie inspektoratu „Odra” (z zasięgiem na kilka powiatów, przekraczającym granicę 1939). Oprócz oddziałów liniowych działały pododdziały specjalne: komórki wywiadu wojskowego i kontrwywiadu oraz rezydenci, m.in. w Pile, Szczecinku, Brusach, Chojnicach, Człuchowie, Bytowie, Kościerzynie, Międzyrzeczu, Tucholi i Wałczu, a także sieć łączności i tzw. trójki kolejowe na kilku stacjach. Łącznie organizacja liczyła ok. 850 ludzi, według niektórych wspomnień ok. 4 tys. (źródła niemieckie oceniały ją na ponad 300 członków).

Działalność „Odry” to przede wszystkim wywiad — rozpoznawanie fortyfika-

124 *Blomowski St., Konspiracja pomorska...
Leksykon*

2

cji i umocnień niemieckich na Pomorzu ze szczególnym uwzględnieniem Wału Pomorskiego (Pommernstellung), dyslokacji jednostek wojskowych, rozmieszczenia dróg bitych i kolejowych, ważnych obiektów militarnych. Ponadto prowadzono szkolenie wojskowe i dozbrajanie (broń głównie z Borów Tucholskich), a także nasłuch radiowy, kolportaż wojennych aktualności i opiekę nad zbiegłymi jeńcami. W 1944 „Odra” zintensyfikowała swoje kontakty i współpracę z AK i TOW GP. Batalion Itrycha nawiązał współpracę z dowództwem bydgoskim AK i → OP „Szyszki-103” AK dowodzonym przez Jana Szalewskiego. Batalion Hamerskiego podjął współpracę z Szalewskim oraz z TOW GP przez ogniwa pośrednie w Konarzynach (komendant gminny „Gryfa” — Teodor Chlebosz ps. „Odra” i leśniczy NN, być może Jazdźewski lub Tyborski) oraz w Chojnicach (komendant powiatowy „Gryfa” — Alojzy Kiedrowicz ps. „Kruk”, „Jan”, „Tarka”). W tym czasie powstała również nowa liczna grupa „Odry” wśród personelu chojnickich zakładów przemysłu samolotowego. Łączność z Warszawą zapewniał jej Edward Meller — wywiadowca AK z Krakowa.

Dekonspiracja i rozbicie organizacji nastąpiło we wrześniu 1944. Aresztowania zaczęły się 2 września w placówce Szczecinek, rzekomo w wyniku wykrycia tekstu rozkazu organizacji w koszu na papiery w miejscowej mleczarni. Pięć dni później aresztowano w oflagu IId Gross Born sztab „Odry” z W. Dzierżykray-Morawskim, mjr. Wiesławem Hołubskim, mjr. Bronisławem Wandyczem, por. Eugeniuszem Klocem i aspirantem z Czarnego Januszem Szaybo, których po torturach zamordowano 9 XI 1944 w Mauthausen. Do 20 września pojmano 20 członków kadry kierowniczej i przystąpiono do aresztowań dalszych 300 osób.

Istnieje kilka wersji zdrady i dekonspiracji „Odry”. Z powojennych zeznań procesowych agenta gestapo gdańskiego → Jana Kaszubowskiego wynika, że na ślad organizacji Niemcy wpadli po zatrzymaniu łącznika „Gryfa” — leśniczego z Konarzyn (NN) z odezwą „Odry” do kierownictwa „Gryfa” o połączenie działań konspiracyjnych. Leśniczego po śledztwie zesłano do obozu Stutthof. Wspomina o nim jako o łączniku z „Gryfem” oficer „Odry” Jan Nowak twierdząc, że później wszelki ślad po nim zginął. Ponadto Kaszubowski, a na podstawie akt gestapo także Alojzy Męciewski dowodzą, że dekonspiracja miała miejsce w garnizonie fabrycznym w Chojnicach i rzekomo była dziełem współpracownika policji Huberta Dobrowolskiego ps. „Suchy”, który przeniknął do organizacji i zdobył informacje o domniemanej lokalizacji sztabu „Odry” w oflagu IIC Woldenberg. Tropem tym miał podążać agent Witold Świętochowski, bezskutecznie. Być może to on zdekonspirował placówkę w Szczecinku. Według tych przekazów o akcji niemieckiej wiedział również komendant chojnickiego „Gryfa” Kiedrowicz, co poważnie go obciąża. Najmniej prawdopodobna wydaje się wersja o rozbiciu „Odry” w wyniku aresztowania 9 VI 1944 szefa łączności komendy okręgu AK Gustawa Olszewskiego, a następnie innych funkcyjnych i przejęcia części archiwum okręgowego, co miało ujawnić kontakty na „Odrę”.

Meldung wichtiger staatspolizeilicher Ereignisse Nr 4 vom 22 IX 1944, MiD WIH, t. 175, r. 279; Geheimorganisation „Odra” in Westpommern, BA Koblenz, Partei-Dienststellen NS 6/352, cyt. za: Cz. Ł u c z a k, *Położenie polskich robotników przymusowych w Rzeszy 1939-1945*, „Documenta Occupationis”, t. IX, Poznań 1975, s. 316-318; zeznania Jana Kaszubowskiego, AGKBZHIS, t. I, k. 20; — E. B u c z a k, T. G a s z t o ł d, *Ruch oporu na Pomorzu Zachodnim w latach 1939-1945*, Koszalin 1980, passim; A. M ę c i e w s k i, *Neugarten 27*, Warszawa 1974, s. 187; J. N o w a k,

Kryptonim „Odra”, Warszawa 1986, passim; t e g o ż, *Czy ktoś zdradził „Odrę”?* „WPH” 1983 nr 2/3 s. 770-773; A. S a n o j c a, *Akcja „JKO”*, „Odra” 1970 nr 9 s. 3-7.

T.M.: 1518/2420 Pom.

Chojnice

Hamerski Leon

V. Karty informacyjne

k. 9

†† Klamerski Leon
ps. „Jotań”

Archiwum 20
POW „Odra” 1

Dowódca jednego z szwadronów „Odry”
POW „Odra” ma mieć o aresztowaniach
wśród szwadronów „Odry” - jesienią 1944 r.;
miał z roboty przymusowych w jesionnikach
do Bombier Tucholskich - Brusy
W 1948 r. zmarł (29.07.1948 utopił się
w jeziorze Brzesko.

zob. T:K-786/1507 Nowak Jan, 12. u
pasa Pon.

str. 2000

1 Memarski Leon

ps. „Jotan”

a
t

pod. AK²
„Odra”
Chojnice

zob. list J. Szalewskiego do W. Szajdera z

24. 08. 1865 r.,

w T: M: 47/656 Bm. J. W. Szajder

t. 4, poz. 2

16.06.08

Hamerski Leon

choj' KO 13
Chojnice

Wronki - żołnierze Samodzielny
Batalion "Adra".

zob. także osob. Edwarda Mellera
poważ. Pom. 1/4

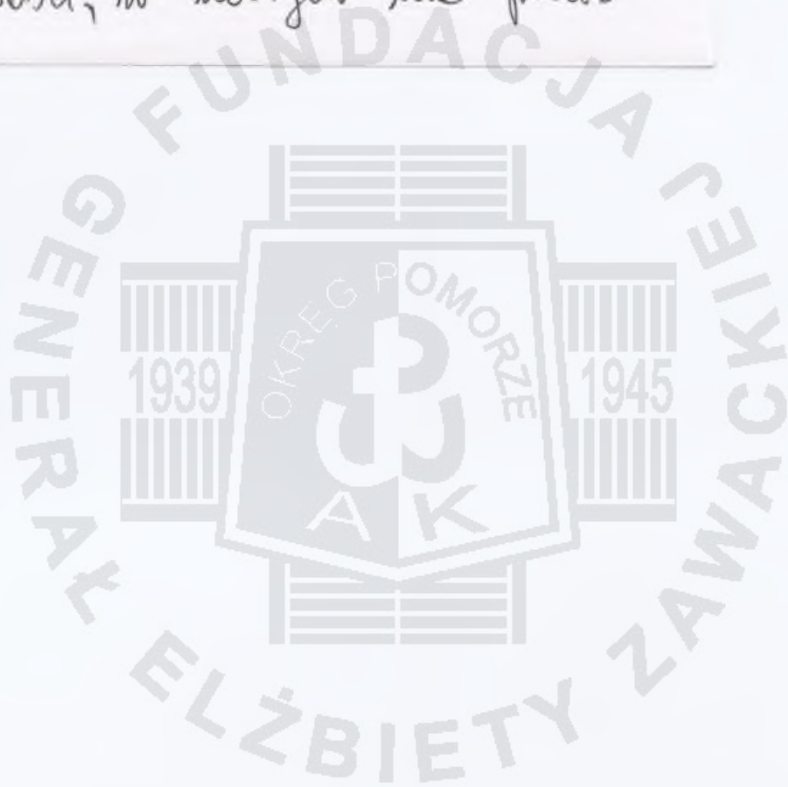
H.M.M.

por. Hamerki Leon
ps. "Jotan"

Stronach.
POW Odra 4
Ciec.

Dowódca POW "Odra" jednego z
3 ośrodków Polskiej Armii Podziemnej
"Odra" ze pośrednictwem "Bosmana"
(Józefa Kozłoka) przesyłał raporty
do Delegatury AK w Bydgoszczy, w
miejscu także gestapo posiadało odrębną
mapę, na której były naniesione (podkre-
szone) miejscowości, w których ma prawo

- działac' wytyczanie Batalionu „Odra”
(jeden z ośrodków „Odry”), jako V
kolonnie na zespole Wata Pomorskie-
go; mapa była podpisana przez Hemen-
skiego jako dowódcy POW „Odra”; drugi
jej egzemplarz był podpisany przez kpt. „Sławy-
ckiego” (Jana Nowaka) dowódcę Batalionu
„Odra” (miejscowego ośrodka „Odry”).

zob. J-N-786/1507 Jan Nowak, z. II, pose Pa

Hamerski Leon
ps. "Jotan"

Kraj Szerecimek 5
"Odra"

Wier. konspiracyjnej "Krośki"
konspiracyjnej i in. informacje

zob. T:K: 683/1476 Pom. z. T. / 1
Wesołowska Bronisława / 1
(poze Pom.)

ME X1'09

a Leon KO Biały Bór
Hamerski (Jan?)
ps. "Jatan" Odra 6
Chojnice

Komendant
konspiracyjnej org. "Odra" w
Białym Bórze; współpracował
z A. Bruskiem ps. "Grabek" Tow. Gryf
Pomorski

zob: Stronowski Zbigniew Pamięci
godni - chojnicki stow. biogra-
ficzny 1275-1980, wyd. 2 1986 r.
str. 84

28.IV.2000

Hamerski (Jan) Leon

chuj. elst
"Batalion Odro"

7

ps. "Jotan"

W l. 1941-1944r. Alojzy Bruski

ps. "Skocz" nawiązał kontakt z
organizacją działającą w rejonie
Białego Bóru pm. "Batalion Odro"
ze pośrednictwem kmdt. tego rejonu
(Jan) Leona Hamerskiego.

zob: T: M-8/617 Alojzy Bruski insp. Chuj.

48. XI 109 02. I, 11 5. 5

Flamerski Leon, pdch., ps. "Jotan"

Chojnice
KO
5/8
8

komendant tajnej organizacji "Odra"

Kob. Sprisizme Lofu Kopeci

s. IV/1

W. VI/09

KO Poln. 9
"Szybski 103"
(Zaplecze)

FLAMERSKI LEON ps. "Jotan"

zob. Smajder J. "Jedliny 102". Arch. MK, B/26-89
S. 63

Współpracujący z oddziałem part. AK "Szybski-
-103", dowodzony przez por. Jana Szalek-
skiego ps. "Sokol" "Szpak".

Launderowany przed szlakiem "gestapo".

A. Zak. 90

Glomerski Leon

ZESKANOWANE

